

МОВНЕ ПОРТФОЛІО ЯК ЗАСІБ САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТА

У статті обґрунтовано авторську структуру мовного портфоліо, посиляючись на власний досвід роботи та Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти. Висвітлено його функції й переваги застосування в практиці роботи вищих навчальних закладів. Доведено, що портфоліо дає змогу коригувати й контролювати індивідуальні освітні траєкторії кожного студента; формувати вміння самоконтролю й самокорекції; об'єднувати кількісну та якісну оцінку; розвивати навчальну компетенцію; поглиблювати пізнавальний інтерес і мотивацію.

Ключові слова: мовне портфоліо, саморозвиток, навчальна діяльність.

Обраний Україною курс на євроінтеграцію, сучасні тенденції розвитку суспільства зумовили необхідність запровадження єдиної системи опису вимог до володіння сучасними мовами. Один із шляхів вирішення цього завдання Рада Європи вбачає в запровадженні в мовну освіту навчальних закладів усіх ступенів Європейського Мовного Портфеля [1], який покликаний забезпечувати типову сертифікацію рівнів володіння іноземною мовою й окремими компетенціями відповідно до видів мовленнєвої діяльності. Оскільки нова концепція структури та змісту вищої освіти передбачає, що основним результатом діяльності освітньої установи має стати не система знань, умінь і навичок сама по собі, а набір ключових компетенцій в інтелектуальній, цивільно-правовій, комунікативній, інформаційній, соціально-трудовій, побутовій та інших сферах життєдіяльності людини, то завданням вищої школи є створення таких умов, які б забезпечували “запуск” механізмів самоосвіти, самопізнання та самоактуалізації особистості, а також сприяли б формуванню мотивації досягнень. Одним з таких засобів може стати портфоліо.

Останнім часом у працях учених ідеться про необхідність розробки студентами та школярами освітніх маршрутів, траєкторії, індивідуального проекту, портфоліо (А. Гогоберідзе, Л. Карташова, Н. Кузьміна, Н. Лабунська, Т. Новікова, А. Хуторський), в основі яких лежать самопрогнозування і самопрограмування розвитку внутрішнього потенціалу в процесі самоосвітньої діяльності. Відзначимо, що названі вище прийоми дають особистості можливість на основі вибору визначати свій освітній шлях, задовольняючи потреби в освіті, здобутті кваліфікації в обраній галузі, в інтелектуальному, фізичному, моральному розвитку з урахуванням сформованості інтересів і нахилів, попиту на ринку праці, самооцінки можливостей. Пошук нових методик здійснюється достатньо ефективно, свідченням чого є науково-методичні праці таких вітчизняних учених, як: Г. Борецька, С. Висотченко, Т. Глазунова, Н. Горбунова, В. Свиридюк, О. Середя, О. Устименко, О. Щербак та ін. Теоретичні засади укладання мовних портфоліо різної цільової спрямованості, призначених для навчання студентів різного віку, висвітлені в працях А. Dobson, M. Glaboniat, P. Lenz,

D. Little, M. Muller, R. Perclova, R. Scharer, G. Schneider, J. Trim, L. Wertenschlag.

Мовне портфоліо (“English Language Portfolio”) було розроблено Лінгвістичним комітетом Ради Європи з метою стандартизації вимог до вивчення, викладання й оцінювання досягнень у галузі вивчення іноземних мов громадянами європейських країн і презентовано в Україні у 2003 р. після опрацювання у 15 країнах Європейського Союзу. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти пропонують три обов’язкових компоненти мовного портфоліо: мовний паспорт (фото, анкетні дані, особиста інформація, критерії оцінювання навчальних досягнень учнів, власна самооцінка володіння іноземною мовою), біографію (табелі оцінювання викладачем рівня оволодіння іноземною мовою, табелі самооцінки, аркуш самоосвіти, алгоритми окремих видів діяльності, аркуш досягнень), мовне досє (творчі проекти, доповіді з теми, кросворди з вивчених тем тощо).

Мета статті полягає в обґрунтуванні структури мовного портфоліо, спираючись на власний досвід роботи та Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти; висвітленні його функцій і переваг застосування в практиці роботи вищих навчальних закладів.

У нашій країні широко вживається термін “тека або портфель навчальних досягнень”, менше – “портфоліо”. У зарубіжній методиці більш поширеним є саме термін “портфоліо”. У вітчизняній методиці, говорячи про теку або портфель індивідуальних навчальних досягнень того, хто вчиться, найчастіше мають на увазі сукупність робіт чи новий спосіб оцінювання навчальних досягнень. У цьому сенсі елементи портфеля навчальних досягнень широко застосовувалися у вітчизняній педагогіці ще на початку ХХ ст. і навіть раніше. Про зібрання робіт тих, хто вчиться, як про альтернативний спосіб оцінювання говорили багато вітчизняних авторів. Проте ця ідея не набула поширення в практиці української школи, не стала складовою системи освіти. Те, що набуває поширення зараз, – це, головним чином, запозичення зарубіжного досвіду, спроба розробити форми роботи з портфелем навчальних досягнень в умовах вітчизняної школи, ґрунтуючись на зарубіжному, переважно американському досвіді.

Зміст поняття “портфоліо” науковці й методисти визначають по-різному. Одні трактують його як нагромаджувальну оцінку, виражену у формі комплексу документів, що засвідчують індивідуальні досягнення учня або студента; як спосіб фіксації нагромадження й оцінювання індивідуальних досягнень; як метод формування в того, хто вчиться, умінь аналізувати й оцінювати процес власного розвитку; як засіб зворотного зв’язку й інструмент оцінної діяльності (Н. Бірюкова, Н. Опаріна), а також як інструмент самооцінки самостійної пізнавальної, творчої праці учня або студента, рефлексії його власної діяльності (Є. Полат).

У контексті нашого дослідження мовне портфоліо розглядаємо як своєрідний звіт з навчання студента, що дає змогу побачити картину конкретних освітніх результатів; забезпечує відстежування траєкторії індивіду-

ального зростання; демонструє здатність практично застосовувати знання та навички; забезпечує аналіз процесу навчання.

Розкриємо функції портфоліо, але, передусім зазначимо, що розробники європейського мовного портфоліо визначають дві основні його функції, зокрема, звітну і педагогічну. Перша полягає в наданні вичерпної інформації студентам, викладачам та роботодавцям про власника портфеля, рівень досягнутих умінь, досвід міжкультурного спілкування, що засвідчуються сертифікатами, одержаними після закінчення певного етапу навчання, іншими свідоцтвами про досвід і майстерність володіння особою іноземною мовою (мовами) та зразками робіт, які обираються власником портфеля. Педагогічна функція полягає в заохоченні його власника до безперервного навчання впродовж усього життя, підвищення мотивації, формування навчальної компетенції та посилення автономності студентів у процесі навчання, що відповідає прагненням Ради Європи щодо розвитку сучасної освіти.

Аналіз вітчизняної методичної літератури та власний педагогічний досвід дають можливість розглянути функції мовного портфеля більш детально, тому в контексті нашого дослідження виокремлюємо діагностичну, цілепокладальну, мотиваційну, змістову, розвивальну, рейтингову й інформаційну функції.

Діагностична функція полягає у фіксації прогресу навчання за певний період (заняття – тема – семестр – навчальний рік); цілепокладальна – допомагає виробляти вміння ставити цілі й контролювати їх досягнення; мотиваційна функція заохочує суб'єктів навчального процесу до систематичної роботи; змістова – охоплює весь зміст матеріалу, що вивчається; розвивальна – забезпечує неперервність процесу навчання і розвитку з року в рік; рейтингова – демонструє рівень сформованих умінь і навичок; інформаційна – виявляється в демонстрації своїх досягнень у вигляді конкретного продукту.

Основна ідея портфоліо в контексті вивчення іноземних мов полягає у створенні умов для реалізації механізму самоосвіти, самопізнання й самоактуалізації особистості у формуванні комунікативних компетенцій.

Згідно із концепцією мовного портфоліо, головною дійовою особою навчального процесу є студент. Як відомо, основний вид його діяльності – навчальна діяльність, тому одна з основних цілей вищої освіти полягає у формуванні основних компонентів навчальної діяльності: вміння бачити мету й діяти відповідно до неї, вміння обирати необхідний спосіб досягнення цієї мети, вміння оцінити процес і результати своєї діяльності. Саме портфоліо формує всі ці компоненти.

Працюючи над ідеєю втілення мовного портфоліо в практиці викладання іноземної мови для професійного спілкування у вищому навчальному закладі, пропонуємо таку його структуру.

Personal information – відображає особисту інформацію про студента (де вчився; мови, які вивчав у школі та поза школою; перебування за кордоном; проекти. Крім того, він включає Загальноєвропейську шкалу рівнів

володіння мовами, користуючись дескрипторами якої, викладачі й студенти оцінюють рівень володіння іноземною мовою кожного студента. Шкала дає студентові перспективу подальшого розвитку комунікативних умінь).

Goal. My further English study – відображає цілі та завдання, які студент ставить перед собою, саме вони вказують на прогнозований результат, який відстежуватиметься.

Vocabulary Lab – словник до теми, над якою працює студент.

Grammar Lab – граматичний довідник, де розміщено граматичний матеріал, який студент вивчає із завданнями, а також із запитаннями, що виникли в нього.

Creative Lab – письмові роботи, де висловлюються власні думки, подаються індивідуальні та групові проекти, цікаві завдання, кросворди й тести.

Reader's Lab – копії статей із журналів та книжок, що прочитав студент до певної теми, копії текстів і файлів з інтернет-сайтів, комп'ютерних програм та енциклопедій.

Steps to succeed – відгуки викладача, однокласників та самооцінка.

Зазначимо, що студент сам вирішує проблему змістового наповнення відповідно до обраної структури та з огляду на мету й цілі його створення. Формування портфолію передбачає: збір та систематизацію за рубриками / темами продуктів навчання, супровідних навчальних матеріалів, результатів якісного оцінювання, взаємо- й самооцінки; формулювання власником висновків про результативність діяльності та визначення перспектив її подальшого розгортання. Питання про принципи систематизації цих навчальних артефактів, так само, як і про критерії оцінювання та форми контролю, обговорюються завчасно з викладачем. Якісна своєрідність цього засобу полягає в тому, що портфолію відбиває за рахунок рефлексивної самооцінки повний діапазон аспектів навчально-пізнавальної діяльності свого власника, створюючи тим самим середовище для відстеження її результативності та самокорекції, що зумовлює формування навчальної компетенції й сприяє ефективнішому засвоєнню предметних знань.

Доповнюючи традиційні контрольні засоби, портфолію дає змогу враховувати результати, досягнуті студентом у різноманітних видах діяльності (навчальній, творчій, комунікативній тощо) і є найважливішим елементом практико зорієнтованого підходу в системі освіти. Кінцева мета мовного портфолію полягає у відстеженні прогресу навчання за результатами, докладеними зусиллями, матеріалізованими продуктами навчально-пізнавальної діяльності, а основний зміст полягає в тому, щоб продемонструвати все, на що студент здатний. Педагогічна філософія портфолію передбачає зміщення акценту з того, що студент не знає і не вміє, на те, що він знає та вміє з певної теми, розділу, інтеграцію кількісної та якісної оцінок; перенесення педагогічного акценту з оцінки на самооцінку.

Оцінка тих або інших досягнень (результатів), що входять до портфолію, а також усього портфолію в цілому або за певний період його формування, може бути як якісною, так і кількісною. Портфолію не тільки є

сучасною ефективною формою оцінювання, а й допомагає вирішувати важливі педагогічні завдання, зокрема, підтримувати високу навчальну мотивацію; заохочувати активність і самостійність, розширювати можливості навчання й самонавчання; розвивати навички рефлексивної та оцінної (самооцінної) діяльності студентів; формувати вміння вчитися ставити цілі, планувати й організовувати власну навчальну діяльність. Склад портфоліо залежить від конкретних цілей навчання, які і є свідченням зусиль, досягнень і прогресу в опануванні студентом конкретних розділів, тем. Кожен елемент портфоліо бажано датувати, щоб можна було простежити динаміку прогресу студента. Введення портфоліо може підвищити освітню активність студентів, рівень усвідомлення ними своїх цілей і можливостей, а це зробить більш достовірним і відповідальним процес професійної підготовки.

Отже, переваги застосування портфоліо в практиці вищих навчальних закладів полягають у такому: по-перше, забезпечує можливість наочно подати успіхи студента в оволодінні іноземною мовою; по-друге, допомагає йому усвідомити цінність міжкультурного спілкування у своєму найближчому оточенні (в аудиторії, удома, у своєму регіоні, у країні, у Європі); по-третє, формує самооцінку студента під час оволодіння іноземною мовою; по-четверте, допомагає оцінити свій рівень володіння іноземною мовою й зіставити його з європейськими нормами; по-п'яте, розвиває здатність до рефлексії власного учіння; по-шосте, формує вміння ставити цілі та планувати власну навчальну діяльність; по-сьоме, розвиває студентську автономію в процесі вивчення іноземних мов.

Висновки. Використання портфоліо зумовлює процес організації навчання, змінює характер та процедуру як оцінювальної, так і навчальної діяльності в цілому. Портфоліо дає змогу визначати, коригувати й контролювати індивідуальні освітні траєкторії кожного студента; здійснювати оцінювання на основі самооцінки; формувати вміння самооцінки, самоконтролю й самокорекції; об'єднувати кількісну та якісну оцінку; розвивати навчальну компетенцію; заохочувати творчість і самостійність; поглиблювати пізнавальний інтерес та мотивацію.

Список використаної літератури

1. Европейский Языковой Портфель: предложения по разработке / [И. Крист, Ф. Дебюзер, А. Добсон и др. ; пер. с англ. Е.Н. Гром, Н.Г. Соколовой, Е.В. Смирновой]. – М. : Еврошкола, 1998. – 155 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [пер. з англ. О.М. Шерстюк ; наук. ред. С.Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Гальскова Н.Д. Языковой портфель как инструмент оценки и самооценки учащихся в области изучения иностранных языков / Н.Д. Гальскова // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 5. – С. 6–11.
4. Полат Е.С. Портфель ученика / Е.С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 1. – С. 22–27.

Ганжа Е.П., Келембет Р.В. Языковое портфолио как средство саморазвития студента

В статье обосновывается авторская структура языкового портфолио на основе собственного опыта работы и Общеввропейских Рекомендаций по языковому образованию. Освещаются его функции и преимущества использования в практике работы высших учебных заведений. Доказано, что портфель позволяет корректировать и контролировать индивидуальные образовательные траектории каждого студента; формировать умение самоконтроля и самокоррекции; объединять количественную и качественную оценку; развивать учебную компетенцию; углублять познавательный интерес и мотивацию.

Ключевые слова: языковое портфолио, саморазвитие, учебная деятельность.

Hanzha H., Kelembet R. Language portfolio, as a means of a student's self-development

In this paper the authors, on the ground their own experience and European recommendations on language education, prove their own structure of language portfolio. They define its features and advantages of usage in the practice of higher educational establishments. It is proved that portfolio facilitates monitoring of individual educational trajectories of each student; forming of self-control and self-correction; combining of quantitative and qualitative marks; developing of educational competence; enlarging learning interest and motivation.

Key words: language portfolio, self-development, learning activities.